

D • N

5/12 1954

Vägen till andra världskriget

Har världspolitiken, eller rik-
tigare demokratiernas politik,
varit skickligare och fram-
gångsrikare under de nio åren
efter det andra världskrigets
slut än under samma tid före
detta krigs utbrott? Frågan
ställs utan att besvaras av lord
Hailsham, under en följd av
år minister i konservativa
brittiska regeringar på 1920-
och 1930-talen. Det sker i en
anmälan av lord Templewoods
(sir Samuel Hoares) memo-
arbok från åren 1931—1940,
"Nine Troubled Years". Och
utan tvivel är Templewoods
arbete en god utgångspunkt
för ett försök till jämförelse
av denna art. Författaren
var under hela den skildrade
tiden (med undantag för ett
halvår efter Hoare—Laval-
planens fiasko) medlem av
kabinettet, med MacDonald,
Baldwin och Neville Cham-
berlain som premiärministrar.
Han var i tur och ordning mi-
nister för Indien, utrikesmi-
nister, sjöminister, inrikesmi-
nister och lordsigillbevarare
med en rad skiftande uppgif-
ter; han hörde också, särskilt i
Baldwins och Chamberlains
regeringar, till den ledande
grupp av ministrar som reellt
bar ansvaret för de viktiga be-
sluten. Hans bok är i mycket
en försvarsskrift, men strävan
att objektivt klarlägga är för
denna skarpa, tränade och
något torra intelligens det vä-
sentliga, och den bild han ger
av stämningar och opinioner
under detta av vår tid så hårt
kritiserade skede är i huvud-
sak väl dokumenterad. Church-
ills framställning av samma
period i de efter kriget utgivna
memoarerna är mera glansfull,
men också mera ensidig och
slarvig.

Kunde kriget ha undvikits?
Eller, precisare, vad kunde ha
gjorts för att möjligen undvika
kriget? Det är dessa frågor
som utgör bakgrunden till
Templewoods skildring. Det
allmänna svaret är att man ti-
digare skulle ha hejdat Hitlers
expansionstendenser eller i
varje fall ha mot Hitler ställt
en sådan makt att diktatorn
inte kunde ha fortsatt sina ak-
tioner efter, låt oss säga, Öster-
rikes erövring eller Tjeckoslo-
vakiens styckning.

Demokratierna — i den ringa
mån man kunde tala om dem
som en enhet — hade vid denna
tid fyra skilda aggressiva dik-
taturer eller envälden att blid-
ka eller bekämpa. Det gällde,
understryker Templewood, att
så långt möjligt hindra ett sam-
gående mellan dessa fyra regi-
mer, den nazistiska, den fascistiska,
den kommunistiska och
den utan några ideologiska för-
tecken imperialistisk-militaristiska
(Japan). Abessinienpolitiken
präglades av önskan att
hindra en allians Italien—Tysk-
land; den blev en halvmesyr
som irriterade Mussolini utan att
hejda honom och bidrog till att
föra honom närmare Hitler. Av
samma art var och samma kon-
sekvenser hade den engelsk-
franska politiken gentemot Ja-
pan. Det i sista stund gjorda
försöket att nå en allians med
Ryssland var sannolikt från
början hopplöst; i varje fall
kunde inte västmakterna svika
alla sina grundsatsar genom att
gå med på de ryska fordrin-
garna i fråga om Polen och
Baltikum. Då kriget utbröt
stod därför de fyra stormakts-
diktaturerna sätillvida samman
som ingen av dem kunde tän-
kas delta i kampen mot Hitler;
snarare tycktes en diktaturfront
mot västmakterna vara under
bildande.

Här skall inte spekuleras över
de möjligheter som förelåg för
England och Frankrike — om
de varit eniga inbördes och be-
redda till hänsynslös handling
— att stäcka denna utveckling.
Det har sagts att västmakterna
— kanske England ensamt —
kunde ha, eventuellt utan att
krig behövde tillgripas, betvin-
gat Mussolini 1935 och Hitler
tidigare, samtidigt eller något
senare. Det är möjligt. En så
hård politik skulle likväl knap-
past ha varit tänkbar, och i
varje fall hade den mött den
starkaste kritik både inom dessa
demokratier i första ledet och
på andra håll.

Det talades om "demokrati-
erna" och om demokratisk poli-
tik vid denna tid, men Eng-
land och Frankrike var prak-
tiskt taget isolerade. De små
västdemokratierna var inte att
räkna på; till och med i Bel-
gien var den klara isolationis-
men vid styret. USA var vis-
serligen i princip, och särskilt
gällde detta Franklin Roose-
velt och hans parti, på Väster-
ns sida, och en rad tal och förslag

självklart att USA inte kunde
frånga "sin traditionella politik
av frihet från politiska för-
pliktelser" (political involve-
ment) och inte kunde tänka
delta i "fastställandet av poli-
tiska gränser". Under septem-
berkrisen 1938, strax före
Chamberlains avresa till mötet
i München, skickade Roosevelt
honom ett privat och konfiden-
tiellt lyckönskningstelegram
("Bra karl", lydte budskapet),
och efter den s. k. kapitulationen
betygade Roosevelt sin och
"hela världens" glädje över ut-
gången. Från samväldets mest
berömda talesmän utanför Eng-
land, premiärministrarna King
i Kanada och Smuts i Sydafrika
kom efter München likaså en-
tusiasmiska telegram. Det syn-
tes vid denna tid högst osäkert
om ens det trogna Kanada
skulle sluta upp på moderlan-
dets sida vid ett krig.
Hur var då läget i de båda
stormakter, England och Frank-
rike, som då, liksom nu USA,
framstod som närmast ansva-
riga för världens framtid? Här
kommer vi till de mera disku-
tabla punkterna i Templewoods
apologi.